



ציון נבירה, העולם הזה

אך גם צעיר כתינוק בן יומו. לי מדינה משלי ואף-על-פי-כן אזרח-העולם אני. בשום מר קום איני רצוי, אך בכל מקום אני מצוי. מאז היותי אני נהרג, נטבחה, נשרף בכיבשנים ועל מוקדות ולבסוף מאריך ימים יותר מכל משמידים. צחוקי בכי ובכי צחוק. כשטוב לי אני משמיע אנחה יהודית, וכאשר עצוב לי אני מספר בדיחה יהודית. אני מרגיש עצמי

„ספר בראשית אינו מתחיל בסיפור על בריאת היהודים, אלא בצלם אלוהים ברא אותם, את האדם, אבי האנושות“

שלם דווקא כאשר נשבר לי. אני שר ולפאתי מוזרח קדימה, אבל כועס כשלא רואים אותי כאיש-המערב. אני כבר 5000 שנה יהודי, ולבסוף אינני יודע מיהו יהודי. „יש אומרים שאני יהודי מפני שאני בא מיהודה, אבל יהודה הוא אצלי רק שטח מוחזק.“

„אני גם בעיה יהודית, גם בדיחה יהודית. אני יותר מדי מאמין באלוהים משאוכל לסמוך עליו. אני כל-כך עוסק בפרנסתי עד שאין לי זמן להרוויח. אין לי לא תמול ולא מחר, אבל יש לי גם שילשום וגם מחרתיים. „אני גם רוטשילד וגם קארל מרקס. אני גם מנחם מנדל וגם אלברט איינשטיין. אני עשיר כקורת, אבל חי מהמגנבית היהודית. אני מת לשלום, אבל, נדמה לי, חי רק בזכות המלחמה.“

„כן, כזה אני, כשם שאני יהודי.“

בתחילת הראיון עלתה, כמונן, שאלה אקטואלית שנוגעת למהומות השבת בירושלים. הוא אמר:
אם יסגרו את בתי-הקולנוע בירושלים, יתוסף עוד שומר-שבת אחד? ואם יקרינו סרטים בלילות שבת בירושלים, יתוסף עוד שומר-שבת אחד לעיני תמיד מעלים שאלה של הבל ומתחילים להתווכח עליה.

אבל הסרטים זה רק הסימפטום.
יש בועה מלאת מוגלה, והיא לא שווה שידברו עליה. צריך לפתוח אותה, לעשות בריקת-ים יסודית ולראות מה מקולקל במערכת-הדם. אני לא רוצה להתייחס לבועה, אין לי מה לומר, זה מכוער מכל הצדדים. זה שבאלם חשוך יישבו 500 איש ויראו סרט — זה מה שמפריע?

מה בן מופריע?
אורי אבנרי כתב פעם מאמר בראש-השנה, ובו כתב: „הצילו אותנו מירייהם“. הגיעה השעה שהחילוני בארץ-ישראל ישאל את עצמו כמה מתבטאת יהדותו. מתברר שחלק גדול, אולי רוב מכריע, רוצה זהות יהודית.

יהודי אינו מי שנוגד לאמא יהודיה, כמו שמשכיל אינו מי שנוגד לאמא דוקטורית. היהדות קיימת, להערכתך, 2500 שנה, מאז שיבתי-ציון, שמאו יש תמונה פחות או יותר ברורה לנושאים יהודיים.

אבל יש סיפורים בתנ"ך.
כן, אבל הוא מוזמן חדל להיות ספר של היהדות, זה ספר כלל עולמי. היהדות מתחילה מתקופה שנגמרה האלילות והנבואה, מתקופת עזרא.

בשנת 444 לפני הספירה מופיע עזרא, ומה החידוש שלו? הוא מייסד שיטה שעליה קיימת היהדות עם היום. כי עזרא „הכין לבני לררש את תורת אדוניי ולעשות וללמד בישראל חוק ומישפט“.

לא „לררש את אדוניי“, אלא את תורתו. מתאימים את העקרונות התנ"כיים להתפתחות החיים. פה נוסד מוסד המידרש. וכל היהדות בנויה על המידרש הזה. זו הרמות הגדולה ביותר, וגם הרמות שיסדה את ראש-השנה.

איך?
תעברי על כל התנ"ך ולא תמצאי חג שנקרא ראש-השנה. אין חג כזה. יש שני פסוקים בספר ויקרא פרק כ"ג שמדברים על המועד הזה, ובהם לא מוזכר ראש-השנה.

פעם הרצתי על הנושא, ובאלום ישבה צעירה שעברה גיוור. היא היתה אורתודוקסית, בחורה שווייצית, והיא שאלה שתי שאלות: קודם כל, מדוע ראש-השנה הוא בחודש השביעי, ושנית, מדוע בספר שמות כתוב שחודש ניסן יהיה לכם

יעקב-דויד ורינה. מישפחתו נמצאת כבר שמונה דורות בישראל. ראש המשפחה הגיע מפרנקפורט שבגרמניה, וכשבא לירושלים לא היו בה אשכנזים. לכן חיתן את בנו עם בת של רב שבא מבגדאד.

אביו של הכהן היה אחד מעשרת התלמידים הראשונים באוניברסיטה העב"ר רית בירושלים. שמואל הילך עצמו למד שלושה חודשים בחדר. זה היה כשהוריו נסעו לאמריקה, והוא נשאר עם סבתו. זו קפצה על ההזדמנות ושליח את הילד לחדר, אחרי שגילתה שהוא אינו יודע את ברכת-המזון. אחר-כך למד בבית-הספר לתלמוד-תורה של העדה הספרדית.

לאבדור הכהן שני אחים, שגם הם מוסמכים לרבנות. האחד, הפרוסטור פינחס פלאי, הוא ראש-החוג ליהדות באוניברסי"ט טת באר-שבע, והשני הוא חבר-הכנסת מנחם הכהן.

את בעיותיו כאדם דתי, החי בקיבוץ חילוני, הוא מתר בקלות: הוא אוכל ביחד עם שאר חברי המשק בחדר-האוכל, אלא שהוא מקבל מזון מיוחד. אשתו, אריאנה, היא הבשלנית של המשק, ובין התבשילים שהיא מכינה לכל הציבור, היא דואגת גם לתבשילים מיוחדים וכשרים לבעלה הרב. את החגים והשבתות ממילא אינו מבלה במשק, מכיוון שכרב של קהילה הוא אמור להימצא בימי חג ומועד בחברת צאן מרעייתו. יש לו, לכן, חדר קטן ברחובות, ושם הוא מבלה את הזמנים שבין התפילות בבית-הכנסת.

את יום-הכיפורים הוא יבלה ברחובות, ואז, כך הטיביר, לא ייצא כלל מבית-הכנסת במשך כל החג, מתחילתו ועד סופו. מלבד היותו רב קהילה, הכהן הוא גם רב מבוקש לחופות, ועורך אותן בכל רחבי הארץ.

עיסוק נוסף שלו הוא ההרצאות. הוא מרצה מבוקש, וביומן שלו אפשר היה למצוא זמן לראיון רק בין נסיעה להרצאה בנהריה לבין עריכת חופה בתל-אביב. הכהן מרבה לצטט בדבריו מן המקורות,

הרב הכהן ואשתו, המשוררת אריאנה הרן

„אני שירתתי בצבא, וגם בתי“

„תן פחדך אדוניי אלוהינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת, ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.“

זו התפילה. היהדות ראתה — מול האימ"פריאליזם הרומי, אחרי התמוטטות האימפריא"ל ליום היווני והפרסי-כבלי — שיש דרך אחת להיגאל מכל הבעיות, והיא במקום לאום וארץ ויש להשתמש במושגים אדם ועולם.

לפי ספר בראשית, הארצות הן עונש. וזה המוטיב המרכזי של ראש-השנה, היתה שם האכזבה הגדולה ביותר מכל נסיון שנעשה על-ידי החשמונאים ואחרים לחידוש הממלכה. הם הבינו שכל מיסגרת טריטוריאלית אינה שווה דבר, והאידריה היא מלכות השמיים על כל הארצות.

זו אינה בריחה?

לא, וזה גם הצליח יותר מדי, והיהדות נסוגה. בעם היהודי קמה קבוצה שהלכה ליוונים ולכורוניטים, והורידה את המחיר: היא ניטלה מיצוות ומילה, ואז באה נסיגה והסתגרות מחדש, בכיוון של עם וארץ.

ספר בראשית לא מתחיל בסיפור על בריאת היהודים, אלא על בריאת האדם. כי בצלם אלוהים ברא אותנו? לא נאמר על אברהם אבינו, אלא על האדם, אבי-האנושות. היהדות השאירה על כנה את ההנחה שכל אדם נברא בצלם אלוהים.

ואלוהים יוצר את האדם הזה ונותן לו מיצוות. הוא נותן לו את הפרינציפ של מיצוות-עשה ומיצוות-אל-תעשה. אלא שהאדם הזה מפר את הברית בינו לבין האלוהים, והבנים שלו עוד יותר, והאחד הורג את השני ושופך דם. כך עשרה דורות, מאדם הראשון ועד נוח. האנושות שא"ל להיות כל-כך ציפה ממנו, מאכזבת.

ומה קרה אז?
אלוהים משאיר אחד, את נוח. כשהוא יוצא מהתיבה, מתחילה תיקוה חדשה, אבל היא נשברת מהר, כי האיש שיכור ושותה, והבן חם עשה מעשה נורא שאינו ברור במיקרא. ואז מתאחדת האנושות ומקימה מיגדל בבבל, כשהתוכנית היא לעלות לשמיים ולהילחם באדוניי.

ואז בא המשבר השני. הראשון יצר מכול, אבל המשבר השני הוא קללה הרבה יותר גדולה. שפה לאומית זה עונש. אספרנטו כשפה היתה רעיון של גאולת-העולם. והוא לא רק יצר שפה במונן של מילים, אלא שפה, במרכאות, אחרת לכל עם וזה עונש. כשכל אחד מגן על הטריטוריה הקטנה שלו, זו עניות.

אבל אלוהים לא מתייאש. הוא מפזר אותם ולוקח מתוכם אחד, את אברהם, ונותן לו חלקה קטנה, את כנען, לא בשביל לעשות אותו. אתה בחרתנו“.

אלא?
לך אל הארץ... ונברכו בך כל משפחות הארמה...“

מה יש בך?

לראש-החודשים. התחלתי לחקור ולחפש, ובקונ"קורדנציה לתנ"ך מופיע ראש-השנה רק פעם אחת, בספר יחזקאל, ושם מדובר על תחילת השנה ולא על ראש-השנה.

אז מתי הפך ראש-השנה למה שהוא?
קודם כל, זה מתאים מבחינת הטבע של ארץ-ישראל. זו התחלת השנה, אבל אם תגדאסיף הוא סוכות, או ראש-השנה היה צריך להיות אחרי סוכות.

בתנ"ך גם כתוב שארץ-ישראל שלנו, כי אלוהים הבטיח לנו אותה.

זה חלק מהטיטוטש. את התנ"ך חידש דויד בך-גוריון, שראה בכל היצירה היהודית הגדולה יצירה גלותית, ואז חשב שאפשר לקפוץ אחורה,

„אם יסגרו את בתי-הקולנוע בשבת, יתווסף עוד שומר-שבת אחד? ואם יקרינו סרטים, יתווסף עוד שומר-שבת אחד לירושלים?“

בחזרה לדויד המלך וליהושע בן-נון. ליהודים יש עסק עם רחמי עם אמנון ותמר?
אי מרע אנשים מנופסים בתנ"ך כשהם מדברים על ארץ-ישראל השל-מה?

אף אחד לא מנופף. **גרשי-אמונים?**

לא, להם יש תשובות בהלכה. החילונים, כמו גאולה כהן וישראל אלדר, מדברים על גבולות תנ"כיים. אבל לא גושי-אמונים.

אבל נחזור לעניין ראש-השנה. בספר נחמיה פרק חית מסופר על כינוס שעזרא ונחמיה ערכו בירושלים באחד לחודש השביעי, ואז כנראה הכניסו את המושג „ראש-השנה“.

בשלהי הבית השני היתה היהדות מיואשת מהרבר שקוראים לו עצמאות פוליטית וממ"לכתיות. הם ראו כזה דבר חסר-ערך, והתחילו לדבר על היהדות כרעיון אוניברסלי, עולמי. ואז נעשה ראש-השנה שנמשך עד ימינו לחג גדול, שאחר-כך צומצם, כי את הרעיון הזה לקחה הנצרות מהיהדות. זה מתבטא בספר התפילות של ראש-השנה.

מה יש בך?